

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Растригіної Алли Миколаївни на дисертаційне дослідження Сюй
Фейфей «Формування виконавської уваги майбутніх учителів
музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки», поданої на
здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання**

Актуальність теми дослідження та її наукова затребуваність.

Професійна мистецька освіта й музично-педагогічна зокрема, є галуззю вищої освіти, одним із завдань функціонування якої є інноваційно-творчий розвиток майбутнього фахівця від особистісної, соціальної й фахової самоактуалізації та самореалізації якого в значній мірі залежить духовно-культурне становлення та життєтворчість підростаючого покоління. Отже, сьогодні вимоги до підготовки вчителя музичного мистецтва, професійна кваліфікація якого найбільш повно виявляється в його музично-виконавський діяльності, зумовлені не тільки існуючими законодавчими положеннями й нормативами, а й нагальною необхідністю удосконалення його фахового розвитку, де виконавська увага як професійно значуще психічне утворення, відіграє особливо важливу роль. Отже, актуальність звернення Сюй Фейфей до проблеми формування досліджуваного феномена в процесі фортепіанної підготовки є незаперечною, оскільки саме виконавська увага є як віддзеркаленням професіоналізму музиканта-піаніста, так і потужним ресурсом розвитку й удосконалення його музично-виконавської діяльності.

Доцільність актуалізації обраного здобувачкою проблемного поля обумовлена й необхідністю вирішення такого важливого у контексті реформування музично-педагогічної освіти завдання, як приведення її змісту у відповідність до європейських стандартів, в тому числі й переорієнтації її цілепокладання зі знаннєвих аспектів на кінцевий творчо-виконавський результат, а наукова затребуваність представленої до захисту дисертації підтверджується її дійсно недостатньою теоретичною й практичною розробленістю, а відтак, своєчасністю упровадження у систему підготовки сучасних учителів музичного мистецтва організаційно-методичної моделі формування виконавської уваги студентів у процесі фортепіанної підготовки.

Доречність об'єктивізації досліджуваної проблеми у науковому дискурсі музичної педагогіки підтверджується її суголосністю з планом наукових досліджень кафедри педагогіки мистецтва та фортепіанного виконавства факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дослідження їх достовірність та повнота викладу в опублікованих працях

Детальне ознайомлення з дисертаційним дослідженням Сюй Фейфей дає підстави стверджувати, що основні наукові положення стосовно феномену «виконавська увага майбутнього вчителя музичного мистецтва», змісту й особливостей його функціонування в музично-виконавському процесі й фортепіанній підготовці в тому числі, його компонентної структури, показників, критеріїв та рівнів сформованості, а також наукових підходів, принципів, педагогічних умов та методів формування зазначеного психічного утворення, котрі уможливили розробку й впровадження організаційно-методичної моделі та поетапної методики формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки, викладено досить логічно і переконливо й ґрунтуються на результатах власних досліджень дисертантки.

Обраний ракурс розгляду проблеми, де об'єктом дослідження став процес фортепіанної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, а предметом – методика формування їхньої виконавської уваги, зумовив формулювання мети дослідження. Її досягнення було сконцентровано на розробці, теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності згаданої методики, а реалізація відбувалась шляхом послідовного розв'язання окреслених завдань відповідно вибудованої структури дисертації.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень і висновків рецензованої дисертації забезпечені вагомим теоретико-методологічним підґрунтям, а саме: концептуальними положеннями педагогіки мистецтва; розкриттям теоретико-методичних основ фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва; положеннями психології щодо взаємозалежності розвитку психіки і діяльності особистості та сутності феномену уваги; працями в галузі музичної психології з проблем дослідження уваги у музично-виконавській діяльності; науковими дослідженнями педагогів-піаністів стосовно ролі уваги в репетиційній та концертній діяльності виконавця.

Ретельне вивчення здобувачкою наукового доробку з обраної проблематики, виважене застосування загальнонаукових наукових підходів, глибокий аналіз досліджуваного феномену на психолого-педагогічному та професійно-фаховому рівні, а також використання необхідних і достатніх теоретичних й емпіричних методів дослідження, дозволило їй скоректувати напрям наукових розвідок та спрогнозувати наукові результати дослідницького пошуку, які повністю відбувають послідовність його розгортання, підтверджуються достатньо високою активністю в апробації матеріалів на конференціях різного рівня та відображаються у 9 одноосібних та 2 публікаціях у співавторстві.

Оцінюючи дисертаційну роботу за параметром новизни, вважаємо, що вона є незаперечною. Так, заслуговує на схвалення грунтовність представленого в науковій новизні науково-методичного доробку Сюй Фейфей, підтвердженої як основними положеннями та висновками дисертації, так і її змістом в цілому й описаного у переліку здобутків, що були отримані вперше. Передусім, це стосується розробки організаційно-методичної моделі та поетапної методики формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки.

Результативність їхнього ефективного запровадження в освітній процес ЗВО уможливилась завдяки конкретизації дисертантою феномена «виконавська увага майбутнього вчителя музичного мистецтва» через розкриття його сутності, змісту та особливостей прояву у музично-виконавській діяльності; розробкою його компонентної структури, показників і критеріїв оцінювання та рівнів сформованості; уточненню сфери зосередження уваги під час розгортання музично-виконавського процесу та обґрунтуванню авторської позиції щодо необхідності розвитку виконавської уваги студентів, яка виступає передумовою вдосконалення виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва. Важливим підґрунтам у досягненні поставленої мети стали й визначені дисертантою наукові підходи та принципи, педагогічні умови та форми і методи формування виконавської уваги майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки, а також засоби комплексної діагностики сформованості досліджуваного феномену.

Загальні висновки, де у концентрованому вигляді подано динаміку вирішення ключових проблем дослідження відповідно поставленим у дисертації завданням, підтверджують дієвість поданої організаційно-методичної моделі та ефективність поетапної методики формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки.

Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації

З огляду на зміст і висновки дисертаційної роботи, достатню апробацію результатів дослідження в освітньому процесі вітчизняних ЗВО, вважаємо, що матеріали дисертації підтверджують ефективність запропонованої дисертантою організаційно-методичної моделі, уможливлюють удосконалення фахового розвитку студентів у процесі фортепіанної підготовки на засадах поетапної методики формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва й на практичному рівні можуть використовуватись у закладах вищої мистецької освіти, музичних й педагогічних коледжах задля збагачення методичного забезпечення курсів

«Основний музичний інструмент» (фортепіано), «Концертмейстерський клас», «Додатковий музичний інструмент» (фортепіано), а також теоретичного спецкурсу «Музична психологія».

Зміст дисертації, її завершеність і оформлення

Маємо засвідчити, що науково-понятійний апарат дисертації відповідає обраній темі, чітко й конкретно визначено об'єкт і предмет дослідження, а мета і завдання погоджено зі структурою та висновками дослідження.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження й складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел. Основний текст дисертації складає 236 сторінок, а її загальний обсяг – 245 сторінок. Робота містить 11 таблиць, 6 рисунків, що разом із додатками становить 15 сторінок.

У *вступі* в цілому коректно обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження та її теоретичне підґрунтя, а також зв'язок із науковими програмами, планами, темами; сформульовано мету й завдання дослідження та окреслено його об'єкт, предмет, методи наукового пошуку й теоретико-методологічну основу; аргументовано наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; відображені відомості про апробацію і впровадження основних положень дослідження та про його структуру і обсяг.

Розділ 1. присвячено розглядові теоретичних зasad проблеми формування виконавської уваги майбутніх фахівців-музикантів, зокрема, різновекторному аналізу існуючих в науковому дискурсі концепцій щодо категорії «увага» (1.1.), глибоке вивчення якої на фізіологічному, психологічному, педагогічному та фахово спрямованому рівнях дозволило Сюй Фейфей визначити зміст, особливості й значущість виконавської уваги у виконавській діяльності музиканта-піаніста та підтвердити доцільність її формування у майбутніх вчителів музичного мистецтва як необхідної умови удосконалення їхньої педагогічної майстерності (1.2.).

Так, детальний аналіз філософських праць, психологічних концепцій уваги як психічного стану у контексті різних наукових підходів щодо вивчення психіки людини та результатів наукових досліджень учених у галузі педагогіки мистецтва дозволили здобувачі визначити ряд важливих для подальшого наукового пошуку закономірностей і положень. А вивчення основних властивостей виконавської уваги (стійкості, концентрації, обсягу, розподілу, переключення) як функціональної єдності у контексті саме фахової діяльності фахівця-музиканта, забезпечило розуміння необхідності їхньої диференціації на кожному конкретному етапі музично-виконавського процесу.

Виважений підхід до виявлення феноменології ключових понять дослідження уможливив обґрунтування та визначення дисертанткою поняття «виконавської уваги» а також виокремлення, на основі принципу взаємодії свідомості й діяльності, її структурних компонентів (потребово-орієнтаційний, емоційно-сензитивний, пізнавально-діяльнісний, контролально-регулятивний та рефлексійно-оцінний), кожен із яких має своє змістове наповнення та функціональне навантаження, але саме їхній симбіоз забезпечує утворення досліджуваного феномену (рис 1., с. 79).

Особливий науковий інтерес викликає зміст матеріалів, поданих у Розділі II., де Сью Фейфей розкрила методичні основи формування виконавської уваги майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки, зокрема, дослідила можливості згаданого процесу у середовищі, де формування виконавської уваги студентів за певних умов може відбуватись досить ефективно та презентувала організаційно-методичну модель, яка дійсно здатна забезпечити сформованість досліджуваного феномену.

Глибоким і всебічним видається копітке дослідження здобувачкою у підрозділі 2.1. особливостей формування виконавської уваги студентів через висвітлення специфіки виконавської діяльності, представлення обов'язкової етапності розгортання всього музично-виконавського процесу за певним алгоритмом (рух від визначення його мотивів й кропітку працю на різних стадіях роботи над музичним твором до його концертного виконання та аналізу досягнутих результатів) та розгляд характеру прояву виконавської уваги (рис. 3, с.107) на кожному з етапів у тих видах виконавської діяльності, які мають місце у фортепіанній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва (сольне виконання, самостійна робота над музичним твором, читання з аркушу, акомпанування, транспонування, ансамблева гра).

Схарактеризовані таким чином роль і місце уваги в структурі музично-виконавського процесу дозволили здобувачці довести, що виконавська увага, будучи невід'ємною складовою музично-виконавської діяльності, пронизує всі стадії роботи музиканта-піаніста, стає засобом продуктивного художнього осягнення й технічного оволодіння музичним твором, запорукою творчого натхнення й передумовою успішного концертного виступу музиканта-піаніста. А також підтвердити, що сфери прояву виконавської уваги зумовлені алгоритмом розгортання музично-виконавського процесу, які виявляються в концентрації на майбутній діяльності, фокусуванні на виконавських задачах, контролюванні виконавських дій та емоцій та зосередженості під час аналізу результатів виступу.

Заслуговує на схвалення представлена у підрозділі 2.2. організаційно-методична модель формування виконавської уваги студентів в процесі

фортепіанної підготовки, котра ґрунтуються на концептуальних положеннях педагогіки мистецтва (дієвість застосування аксіологічного підходу в музично-педагогічній освіті; врахування індивідуально-типологічних особливостей розвитку особистості в музичній психології та фортепіанному навчанні; цілеспрямованість у формуванні психічних процесів у різних видах музичної діяльності; формування слухового контролю, зосередженості й уважності в процесі навчання грі на фортепіано; оптимізації роботи з учнями над проблемою виконавської уваги в музичних закладах освіти), є пролонгованою й реалізується під час індивідуальних занять на відповідних дисциплінах (основний інструмент додатковий музичний інструмент, концертмейстерський клас).

У процесі розробки згаданої моделі, дисертанткою було визначено її мету і завдання (с.127-128), докладно висвітлено застосовані наукові підходи (аксіологічний, діяльнісний, індивідуально-диференційний) та принципи (особистісної значущості; самоорганізації; планування; свідомого фокусування; впровадження алгоритму активізації виконавської уваги), котрі складають систему педагогічних дій й сприяють формуванню виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва (с.с. 122-139). Формування виконавської уваги авторка слушно визначає як процес становлення майбутнього фахівця під впливом факторів, спрямованих на вдосконалення різних властивостей і структурних компонентів цієї уваги з метою покращення якості музично-виконавської діяльності й наголошує, що одним із таких факторів є створення у навчальному середовищі таких педагогічних умов, які призводять до досягнення бажаного педагогічного результату.

Змодельовані педагогічні умови (організація навчання з орієнтацією на усвідомлення студентами ролі уваги в музично-виконавському процесі; підсилення пізнавального інтересу до фортепіанного виконавського мистецтва; створення атмосфери успіху в ході творчої комунікації «викладач-студент»; спонукання студентів до емоційно-вольового самоконтролю під час рішення намічених музично-виконавських завдань), а також визначені відповідно представленим етапам (інформаційний, засвоювальний, реалізаційний) методи і форми, як складові організаційно-методичної моделі, за слушним переконанням дисертантки, стали основою і орієнтиром у формуванні виконавської уваги майбутніх учителів музики в процесі фортепіанної підготовки під час дослідно-експериментальної роботи (рис. 2.3., с. 151)

У Розділі III досить глибоко і розого Сюй Фейфей представила діагностику стану сформованості та результати впровадження організаційно-методичної моделі й поетапної методики формування виконавської уваги майбутніх учителів музичного мистецтва у процес фортепіанної підготовки.

Згідно виокремлених структурних компонентів було визначено критерії досліджуваної якості, до яких дисерантка віднесла ступінь спрямованості майбутнього фахівця на виконавську самореалізацію, міру емоційної чутливості щодо осягнення музичної інформації, ступінь продуктивності виконавських дій при досягненні технічно досконалої виконавської концепції, ступінь спроможності до утримання слухової активності упродовж виконання музичного твору, міру здатності до зосередженого аналізу й оцінки результатів власної виконавської творчості. У визначенні показників до вищезгаданих критеріїв цілком доречним стало означення характерологічних проявів кожного структурного компоненту, що дозволило здобувачці виявити й схарактеризувати рівні сформованості виконавської уваги студентів (високий (продуктивний); середній (достатній) та низький (елементарний)), з огляду на специфіку обраного фаху. Тож, абсолютно логічним стало дослідження рівнів сформованості виконавської уваги студентів у процесі фортепіанної підготовки на основі обґрунтованих таким чином критеріїв і показників(рис.3.1.) Проведені діагностично-констатувальні заходи дозволи здобувачці визначити актуальний рівень сформованості досліджуваного психічного феномену й перейти до розробки та практичної апробації методики формування виконавської уваги майбутніх вчителів музичного мистецтва (3.1.).

Перевірка запропонованої авторської методики (3.2.) здійснювалась шляхом послідовного відтворення виокремлених педагогічних умов та використання комплексу методів і форм роботи, спрямованих на формування досліджуваної якості. Її реалізація передбачала вирішення низки завдань (с.188), які уможливили відстеження динаміки поетапного формування виконавської уваги у студентів-музикантів, порівняльний аналіз отриманих в ході дослідно-експериментальної роботи показників та довести вірогідність результатів запровадженої методики шляхом використання методів математичної статистики. Результатом проведеної робот стало підтвердження суттєвих позитивних змін у структурних компонентах виконавської уваги студентів, що довело достовірність та ефективність організаційно-методичної моделі формування виконавської уваги майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки.

Зміст автoreферату і опубліковані праці повністю відтворюють зміст, наукові положення та основні результати дисертаційної роботи.

Значущість отриманих результатів дослідження для науки і практики

До науково обґрунтованих результатів дослідження Сюй Фейфей, котрі складають його наукову і практичну значущість та дають підстави кваліфікувати його як таке, що привносить нове вирішення проблеми формування виконавської уваги майбутніх вчителів музичного мистецтва у процесі фортепіанної підготовки відносяться:

• *Теоретичне обґрунтування та розробка організаційно-методичної моделі формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фортепіанної підготовки*, котра з огляду на поставлену мету й в опорі на виокремлені наукові підходи і принципи та на основі конкретизації сутності і змісту феномену «виконавська увага майбутнього вчителя музичного мистецтва» і представленої компонентної структури, згідно якої відбувається процес його формування у процесі фортепіанної підготовки, а також окреслені педагогічні умови та етапи його формування й відповідні кожному з них форми і методи, дотримання й перевірка яких на основі розроблених дисертантою критеріїв, показників їх вияву та рівнів, уможливили сформованість виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва у процесі фортепіанної підготовки. Вище окреслена позиція увиразнює теоретичний концепт дослідження Сюй Фейфей.

• *Теоретико-методичне обґрунтування, експериментальна перевірка й впровадження у практику авторської методики* формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва, зреалізованої у дослідженні протягом інформативного, засвоювального та реалізаційного етапів, кожен з яких забезпечив вирішення спеціально розроблених дисертантою завдань. Запропонована методика спрямована як на удосконалення процесу фортепіанної підготовки, так і підвищення ефективності фахової підготовки студентів мистецьких закладів вищої освіти в цілому, що підтверджує її практичну значущість.

• *Уточнення* сфери зосередження уваги під час розгортання музично-виконавського процесу, що зумовлені алгоритмом розгортання музично-виконавського процесу й проявляються у концентрації на майбутній діяльності, фокусуванні на виконавських задачах, контролюванні виконавських дій та емоцій, зосередженості на результатах виконання.

• *Обґрунтування* положень щодо необхідності формування та розвитку виконавської уваги студентів, яка виступає передумовою вдосконалення виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва й реалізуються в не лише в сольному виконавстві, а й в концертмейстерській, вокальній, диригентській, музично – теоретичній діяльності тощо.

• *Подальший розвиток* засобів комплексної діагностики сформованості виконавської уваги студентів у процесі фортепіанного підготовки.

Таким чином, представлений аналіз результатів здійсненого Сюй Фейфей дисертаційного дослідження з формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва дає підстави для підтвердження його наукової і практичної цінності для студентів мистецьких та педагогічних закладів вищої освіти як України, так і Китаю. Оскільки саме за рахунок сформованості цього складного психічного утворення що спрямовує та

супроводжує пізнавальні процеси музиканта-виконавця, відображуючи динаміку їх перебігу на різних етапах роботи над музичним твором й виявляється в зосередженості упродовж пошуку, деталізації та реалізації власної виконавсько-інтерпретаційної концепції, майбутній вчитель музичного мистецтва може досягти високих результатів у процесі практичної професійної діяльності.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи результати представленої Сюй Фейфей дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження і побажання, що носять дискусійний характер:

1. Актуальність звернення дисертантки до обраної проблеми виглядала б більш аргументованою, якщо б була підтверджена виокремленням низки суперечностей щодо необхідності формування виконавської уваги студентів у процесі фортепіанної підготовки, подолання яких уможливлюється за рахунок впровадження у виконавське середовище фахової підготовки сучасного вчителя музичного мистецтва організаційно-методичної моделі, що забезпечує сформованість досліджуваного психічного утворення.
2. Не викликає сумніву дієвість і ефективність організаційно-методичної моделі формування виконавської уваги майбутнього вчителя музики у процесі фортепіанної підготовки, але у послідовності її впровадження, поданої як у змісті роботи, так і на схематичному зображені на рис. 4 (с.157), спостерігається певна лінійність і дискретність. Тож, дисертаційна робота набула б більшої ваги, якби згадана модель була представлена у вигляді відкритої динамічної системи, де всі її складові взаємопов'язані й взаємозалежні, а послідовність її розгортання передбачає наявність конкретно виражених взаємообумовлених блоків (цільовий: мета завдання; змістовий: підходи, принципи, сутність і структура досліджуваної якості; методичний: педагогічні умови, форми, методи; результативний: критерії, показники, рівні).
3. Дисертаційна робота набула б більшої досконалості, якщо б очевидне перевантаження обсягу практичного всіх підрозділів було усунене шляхом більш коректної структуризації її змісту за рахунок перерозподілу матеріалів не по два, а по три підрозділи.
4. Доречно було б представити перебіг та результати вдало розробленої методики формування виконавської уваги майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки під час

інформативного, засвоювального та реалізаційного етапів не тільки у порівняльних таблицях результатів констатувального й формувального експериментів, а й в узагальненому схематичному вигляді, де було б показано розроблені авторкою до кожного з них завдання, форми і методи.

5. Результати дослідження виглядали б більш переконливо за умови їхньої перевірки методом статистичної обробки даних.
6. На жаль в роботі зустрічаються мовні, стилістичні та технічні огріхи.

Маємо наголосити, що зазначені зауваження і побажання не є концептуальними і не впливають на загальну позитивну оцінку здійсненного дослідження. Рецензована дисертація є самостійною науково-дослідницькою роботою, який притаманні оригінальність, наукова новизна, високий теоретико-методологічний та методичний рівень. Тож, не викликає сумніву той факт, що дисертанткою отримано нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати, які у своїй сукупності вирішують конкретну наукову задачу і мають суттєве значення для розвитку музично-педагогічної освіти.

Загальні висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Враховуючи актуальність дослідженої проблеми, наукову новизну положень дисертації, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їх теоретичну і практичну значущість та відповідність дисертації «Формування виконавської уваги майбутніх вчителів музичного мистецтва в процесі фортепіанної підготовки» чинним вимогам пп. 9,11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від № 567 від 24 липня 2013 р. із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р.. № 56" від 27.07.2016 р., та іншим інструктивним вимогам МОН України, вважаємо, що її авторка, Сюй Фейфей, заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри вокально-хорових дисциплін
та методики музичного виховання

ЦДПУ імені Володимира Винниченка

А.М. Раstryгіна

